

פֶּרֶשֶׁת וִיצָא

אנא העתירו בתפילה לרפואתו השלימה
של אבי מורי **שמעון בן דבורה לאה**
בתוך שאר חולי ישראל

❧ ❧

הגליון מוקדש לעילוי נשמת
מרת **יוספה לאה** ב"ר **אפרים** ע"ה
נלב"ע בכ"ז באייר ה'תשע"ט
ת.נ.צ.ב.ה

כל הזכויות שמורות לגדליה הופנונג

052-7649639

השיעור נמסר בבית המדרש חמדת צבי רח' רבן יוחנן בן-זכאי 45

בימי שני בשעה 18¹⁵

ובבית הכנסת הגדול רח' קאליש 3

בימי שני בשעה 22⁰⁰

ניתן להאזין לשיעור בקול הלשון בטלפון-

03-6171111 – *7 – 2265

פרשת ויצא – יעקב איש תם

"וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה: וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשֹּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מִרְאשֵׁיתוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: וַיַּחֲלֶם וְהִנֵּה סֶלֶם מָצָב אֲרָצָה וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכִי אֲלֵקִים עֲלֵים וַיֵּרְדּוּ בִּי" (כח, י-יב).

כותב רש"י- "ויצא- לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה ולמה הזכיר יציאתו אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הדרה, יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה. וכן (רות א) ותצא מן המקום האמור בנעמי ורות: וילך חרנה- יצא ללכת לחרן".

למרות שבדברי רש"י נראה כי יש השוואה בין הלשון אצל יעקב אבינו לבין הלשון אצל נעמי ורות, המעיד בדברי חז"ל במדרש (בראשית רבה סח, ו) יראה שיש חילוק ברור ביניהם- "ויצא", וכי לא יצא משם אלא הוא, והרי כמה חמרים וכמה גמלים יצאו, ואת אמר 'ויצא יעקב'?? רבי עזריה בשם רבי יהודה בר סימון אמר, בזמן שהצדיק בעיר הוא זיוה הדרה, יצא משם פנה זיוה פנה הדרה. ודכונתה (רות א, ז) 'ותצא מן המקום אשר היתה שמה וגו', 'ותצא', וכי לא יצא מן המקום אלא היא, והרי כמה חמרים וכמה גמלים יצאו ואומר ותצא, רבי עזריה בשם רבי יהודה בר סימון ורבי חנין בשם רבי שמואל בר רבי יצחק אמר, כשהצדיק בעיר הוא זיוה הדרה, יצא משם פנה זיוה פנה הדרה, ניחא דתמן לא היתה שם אלא אותה הצדקת בלבד, אלא הכא דהוי יצחק ורבה. נמצא שהחילוק ברור, אצל רות ונעמי אכן פנו הודה זיוה והדרה של העיר לחלוטין, הם לא הותירו מאחוריהם שום צדיק בעיר. אולם כאן הלא נותרו יצחק ורבה.

שואל רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל ("פרי צדיק", ויצא אות ד)- "ויש להבין, למה למעלה בפרשת תולדות כתיב 'וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה', ולא נזכר יציאתו מן המקום. ושם טפי הוה ליה להזכיר יציאתו מן המקום שפנה הודה פנה זיוה, דשם לא נשאר שום צדיק במקומו, מה שאין כן כאן דהוי יצחק ורבה וכקושיית המדרש רבה". ברצוננו להבין מהי ההדגשה דוקא אצל יעקב אבינו "פנה זיוה פנה הדרה".

שאלה נוספת אשר יש לתת את הדעת כשלומדים את הפסוק הפותח את פרשתנו היא, היכן התגוררו האבות הקדושים, האם הם גרו בעיר ששמה באר שבע או שהם גרו בעיר ששמה חברון? עיון בפסוקים עלול לגרום לנו בלבול בדבר זה.

לאחר עקידת יצחק כותבת התורה הקדושה- "וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל נַעֲרֵיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שָׁבַע" (כב, יט), דהיינו שבאר שבע היתה מקום מגוריו. אולם מיד בסמוך לכך נכתב מקום פטירתה של שרה אמנו- "וַתָּמָת שָׂרָה בְּקֶרֶת אֲרָפַע הוּא חֵבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וּלְבִלְתָּה" (כג, ב). היכן היו אברהם ושרה גרים האם בבאר שבע או בחברון?

כותב רש"י בפרשת וירא- "וישב אברהם בבאר שבע- לא ישיבה ממש שהרי בחברון היה יושב. י"ב שנים לפני עקידתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחברון, כמו שנאמר 'ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים' מרובים משל חברון הראשונים, והם כ"ו שנה כמו שפירשנו למעלה".

כותב הרמב"ן בפרשת חיי שרה- "ואין זה לומר שהיה עומד שם (בבאר שבע) ממה שכתוב 'וישב אברהם בבאר שבע', כי איך תהיה שרה בחברון, אבל הכוונה לומר שהלך שם ביום לצרכו, ושמע במיתת שרה, ובא משם לספוד לה ולבכותה" (ועיין בהמשך דבריו שביאר באופן שונה).

אמנם הדבר נכתב בצורה המפורשת ביותר בפסוק בפרשת וישלח כאשר יעקב אבינו חוזר מהגלות הארוכה בבית לבן- "וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו מִמֵּרָא קֶרֶת הָאֲרָפַע הוּא חֵבְרוֹן אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וַיִּצְחָק" (לה, כז). שם כתוב כי גם יצחק אבינו וגם אברהם אבינו התגוררו בעיר חברון ולא בבאר שבע.

אם כך, שואל רבינו בחיי- "היה ראוי הכתוב לומר ויצא יעקב מחברון, כי שם גר אברהם ויצחק ושם נטל הברכות?!" מדוע פרשתנו פותחת במילים- "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע"? מה חיפש יעקב בבאר שבע?

כותב החזקוני- "באר שבע- מקום קרוב לחברון היה כדכתיב בעקדה 'וישב אברהם בבאר שבע', וסמוך ליה 'ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון'. ועוד כתיב כאן 'ויצא יעקב מבאר שבע' וכתוב בפרשת וישלח 'ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע היא חברון'". נצטרך לומר שאין הכוונה לעיר באר שבע המוכרת לנו כיום, שהרי המרחק בין מערת המכפלה שבחברון (שזה בלי ספק חברון המקראית) עד לבאר שבע המוכרת הוא חמישים ושמונה קילומטרים, ועל פי תוכנית מחשב נמצא כי דרך רגלית כזו אורכת במשך אחד עשרה שעות (!!). דרך כזו בהחלט לא היינו מגדירים "מקום קרוב".

אולם בדברי ה"שפתי כהן" נמצא תירוץ פשוט לשאלה זו, וז"ל- "נוכל לומר שזו היציאה אינה יציאתו מבית אביו, כי אותה יציאה כבר נזכרה 'וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך', אלא יציאה זו היא יציאתו ממדרש שם ועבר ששימש שם ארבע עשרה שנה, שבע במדרש שם ושבע במדרש עבר, ועל זה נאמר 'וישב אוהלים', אוהל לא נאמר אלא אוהלים שני אוהלים וכו'. אם כן שלוש יציאות יצא, מבית אביו, וממדרש שם, וממדרש עבר, ושלושתן רמוזים באותיות 'מבאר שבע' - אב שם עבר".

כידוע רש"י בסוף פרשת תולדות כבר העמיד אותנו על החשבון הארוך ממנו עולה כי בהכרח נטמן יעקב אבינו במשך ארבע עשרה שנים בישיבתם של שם ועבר. וז"ל- "אחות נביות- ממשמע שנאמר בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות?? אלא למדנו שמת ישמעאל משיעדה לעשו קודם נשואיה, והשיאה נביות אחיה, ולמדנו שהיה יעקב באותו הפרק בן ס"ג שנים, שהרי ישמעאל בן ע"ד שנים היה כשנולד יעקב, ש"ד שנה היה גדול ישמעאל מיצחק, ויצחק בן ס' שנה בלדת אותם הרי ע"ד, ושנותיו היו קל"ז שנאמר 'ואלה שני חיי ישמעאל וגו'', נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנים היה. ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר י"ד שנה ואחר כך הלך לחרון, שהרי לא שהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה, שנאמר 'עבדתך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך', ושכר הצאן משנולד יוסף היה שנאמר 'ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו'', ויוסף בן ל' שנה היה כשמלך, ומשם עד שירד יעקב למצרים ט' שנים, ז' של שובע וב' של רעב, ויעקב אמר לפרעה 'ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה', צא וחשוב י"ד שלפני לידת יוסף, ושלושים של יוסף, ותשע משמלך עד שבא יעקב הרי נ"ג, וכשפירש מאביו היה בן ס"ג הרי קי"ו והוא אומר שלשים ומאת שנה, הרי חסרים י"ד שנים?? הא למדת שאחר שקיבל הברכות נטמן בבית עבר י"ד שנים".

שואלים המפרשים (הג"ר יהודה אסאד זצ"ל בספרו "דברי מהרי"א", הג"ר יעקב קמנצקי זצ"ל בספרו "אמת ליעקב"), איזה היתר היה ליעקב אבינו להיעלם למשך ארבע עשרה שנים לישיבת שם ועבר? הלא הוא הלך למלא אחר שליחות והוראה ברורה אותה הוא קיבל מאביו ומאמו- "וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיֹּצִיאוּהוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן: קוּם לֶךְ פְּדֵנָה אֶרֶם בִּיתָה בְּתוּאֵל אָבִי אִמְךָ וְקַח לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לְבֶן אָחִי אִמְךָ" (כח,א-ב). מדוע מתמהמה יעקב אבינו מקיום השליחות והציווי? איך היה נראה לנו אילו היינו נעמדים להכין כוס קפה במטבח, גרגירי הקפה בכוס, הסוכר ניתן בכמות המדויקת, המים רתחו ונמזגו בזהירות, ואז... . אנו פותחים את המקרר ומגלים שהחלב נגמר. אנו מבקשים מיוסי שלנו שימהר רגע לעבר המכולת בכדי לקנות שקית חלב, ויוסי אכן ממחר לצאת מן הבית... . אולם בעודנו ממתינים וממתינים... . מגיעה שיחת טלפון מיוסי, ואבא שמבקש לדעת מה קורה עם שקית החלב, שומע כי בדרך למכולת הלך יוסי לישיבה לארבע עשרה שנה... . ☺

אם הבן רוצה ללכת ללמוד זה טוב ויפה, אבל קודם כל עליו למלא אחר ההוראות שקיבל מאביו!! מה היה ההיתר של יעקב אבינו ללכת ללמוד בישיבת שם ועבר?

כותב מהרי"א אסאד ביאור מתוק ונפלא, הגמרא במסכת קידושין (כט:) מביאה נידון בסדר העדיפויות- "תנו רבנן, ללמוד תורה ולישא אשה, ילמוד תורה ואחר כך ישא אשה. ואם אי אפשר לו בלא אשה, ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה. אמר רב יהודה, אמר שמואל, הלכה נושא אשה ואחר כך ילמוד תורה. רבי יוחנן אמר, ריחיים בצווארו ויעסוק בתורה?? ולא פליגי, הא לן, והא להו".

כותבים התוספות על אתר (ד"ה "הא לן והא להו") שהחילוק הוא כך, בני ארץ ישראל הם עשירים ופרנסתם מצויה להם בריווח, לכן הם יכולים לישא אשה ואחר כך ללמוד תורה מבלי דאגות פרנסה. אולם בני בבל הם עניים, לכן אם יתחתנו קודם, לא יהיה להם פנאי לעסוק בתורה בגלל טרדות הפרנסה. להם נפסק שקודם ילמדו תורה ורק אחר כך ישאו אשה.

לאור החילוק הנ"ל, כותב מהר"י אסאד- "ואתי שפיר, דבתחילה היה דעתו של יעקב ללכת מיד לחרון לישא אשה, כי היה לו ממון. אבל אחר כך שבא אליפז ולקח לו הכל ונעשה עני, מוכרח היה לילך תחילה בבית המדרש של שם ללמוד תורה מקודם ואחר כך לישא אשה".

ברצוננו לעמוד על הבנה נוספת מדוע נטמן יעקב אבינו י"ד שנים בבית מדרשם של שם ועבר.

"וַיָּדַר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹקִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לִלְבָּשׁ: וְשָׁבְתִי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹקִים: וְהָאֵבֶן הַזֶּאת אֲשֶׁר שָׁמַתִּי מִצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְכָל אֲשֶׁר תֵּתֶן לִי עֲשֹׂר אֶעֱשֶׂנּוּ לָךְ" (כח, כ-כב).

נשאלת השאלה, מה פשר ההדגשה במילים "וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לִלְבָּשׁ", וכי היינו חושבים שהקב"ה יתן "לחם ללבוש" . . . או "בגד לאכול" . . . ? לאיזה צורך מדגיש יעקב אבינו בתפילתו "לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לִלְבָּשׁ" ?

כותב ה"שפתי כהן"- "ומה שאמר לחם לאכול וגו'. כי היה לו לומר ונתן לי לחם ובגד כמו שאמר (דברים י, יח) 'ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה', ודאי הוא הלחם לאכול והבגד ללבוש!?! אלא אמר יעקב, ונתן לי לחם ויתן לי בריאות כדי לאוכלו בתאוה ולא יהיה לי שום חולי, שהחולה אינו מתאוה ללחם שנאמר (איוב לג, כ) 'וְיִזְהַמְתּוּ חֵיָתוֹ לֶחֶם', וכן בגד ללבוש ויתנאה בו בין הבריות ולא יהיה חולה והבגד מקופל ומונח בקופסא. או אמר לאכול לאחרים, ובגד ללבוש לאחרים, כי היה מחזיק במדת הצדקה שהוא מזרע אברהם שנאמר עליו (בראשית יח, ט) 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וגו' ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט'. ושמעתי לחם והלפתן כי פת חריבה אינה נאכלת, ובגד ושכר התפירה ומה שצריך שיהא ראוי ללבוש, והוא דרך הלצה. ומה ששאל זה לפי שאלפז בן עשו לקח כל מה שיש לו אפילו הצידה לדרך שנתנה לו אמו".

ממשיך ה"שפתי כהן" ומביא פירוש נוסף- "או נאמר 'לחם לאכול' לחמה של תורה שנאמר (משלי ט, ה) 'לכו לחמו בלחמי', והיה שואל מהקב"ה שלא יבטל מלימודו בהיותו עובד אצל לבן, וכן נזדמן לו רעיית הצאן שהולכים למדברות מקום התבודדות מלאכה שאינה מבטלת הלימוד, ומה שאמר לחם לאכול לעולם הבא כסא דפיזא, וכן לאכול גימטריא פ"ז ובגד ללבוש חלוקא דרבנן".

ברצוננו להבין הבנה נוספת בהדגשה הלכאורה מיותרת – "וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לִלְבָּשׁ".

ממשיכה התורה הקדושה- "עוֹדְנוּ מִדְבַּר עַמָּם וְרַחַל בָּאָה עִם הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאִבֶּיהָ כִּי רָעָה הוּא: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רַחֵל בַּת לָבָן אַחִי אִמּוֹ וְאֶת צֹאן לָבָן אַחִי אִמּוֹ וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת הָאֵבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשֶׁק אֶת צֹאן לָבָן אַחִי אִמּוֹ: וַיִּשֶׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיֵּשָׂא אֶת קְלוֹ וַיִּבֶן" (כט, ט-יא).

מדוע בכה יעקב אבינו?

נאמרו על כך כמה טעמים. חז"ל במדרש (בראשית רבה ע, יא) כותבים- "לָמָּה בָּכָה? שָׂרָא הָאֲנָשִׁים מְלַחֲשִׁים אֵלָיו לֶאֱלוֹ מִפְּנֵי שְׂנֵאָתָהּ, מָה בָּא זֶה לְחַדֵּשׁ לָנוּ דְּבַר עֲרֻה. שְׂמִשְׁעָה שְׁלָקָה הָעוֹלָם בְּדוֹר הַמִּבּוֹל עֲמָדוֹ אֲמוֹת הָעוֹלָם וְגִדְרוֹ עֲצָמָן מִן הָעֲרֻה, הִדָּא אִמְרַת שְׂאֲנִישֵׁי מִזְרַח גְּדוּרִים מִן הָעֲרֻה".

רש"י מביא על כך שני טעמים- "ויבך- לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה. דבר אחר, לפי שבא בידים ריקניות אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום. לפי שרדף אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו. אמר לו, מה אעשה לציווי של אבא? אמר לו יעקב, טול מה שבידי והעני חשוב כמת".

ישנו מדרש מעניין המובא בספר "בעלי ברית אברם" (למקובל רבי אברהם אזולאי זצ"ל, זקנו של החיד"א זצ"ל. פרשת ויצא) שם יש תיאור נרחב של מה שהתרחש במפגש של יעקב אבינו ואליפז, וז"ל- "ומצאתי כתוב משם רז"ל, שכאשר רדף אליפז אחר יעקב להורגו במצוות אביו, כשהשיגו ישב אצלו בריחוק ד' אמות והתחיל

לבכות. אמר לו יעקב, למה אתה בוכה? אמר לו אליפז, אבי גזר עלי להורגך, וחייב אני לקיים מצוות אבי, ועוד שנשבע לכרות את ראשי אם לא אוליך לו את ראשך, ואני אי אפשר להורגך כי אתה רבי שלמדתני תורה, לכן לא ידעתי מה אעשה. אמר לו יעקב, טול את נכסי מעל ידי ועל ידי זה תקיים מצוות אביך, שהעני חשוב כמת (עיין נדרים סד:). ולענין הראש, תאמר שפגע בך ארי וזרקת אותו אליו להציל את נפשך, ונתרצה לו אליפז בזה. מיד הלך יעקב לשפת הנהר ופשט את כל בגדיו ונכנס בתוך הנהר, ויקח אליפז את כל חפצי יעקב וילך לו. וישאר יעקב ערום בתוך המים ידיו פרושות לשמים בוכה ומתפלל, מיד נזדמן לו פרש אחד רוכב על סוס הממהר לרוץ, ויפול הפרש מהסוס לתוך הנהר כשרגלו עדיין אחוזה באוכף הסוס ויטבע בנהר וימות, וילך יעקב ויפשוט את בגדי הפרש וכיבסן והלבישן".

יש להבין נקודה אחת פשוטה, הלא כמה פסוקים קודם למדנו אודות יעקב אבינו פרט מעניין, כאשר הוא משוחח עם הרועים- "וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא יָת הָאֶסֶף הַמִּקְנֶה הַשָּׂקוֹ הַצֵּאן וְלָכוּ רָעוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל הָעֶדְרִים וְיִגְלְלוּ אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהַשְׂקִינוּ הַצֵּאן". רועי צאן הם בדרך כלל אנשים "בריאים". . . צעירים וחסונים, לא מסוג האנשים שרצוי להרגיז אותם או לתת להם מוסר.

בכל זאת יעקב אבינו ממש לא חושש מהם, שהרי באותו מעמד אנו רואים את יחסי הכוחות. בעוד קבוצת הרועים לא מצליחים להזיז את האבן שמעל הבאר עד שנאספים כולם ביחד. הרי שאצל יעקב אבינו המצב שונה בתכלית- "וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגְּל אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר" - "אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כִּזֶּה שֶׁהוּא מַעְבִּיר פֶּקֶק מֵעַל פִּי צְלוּחִית". ובתרגום יונתן בן עוזיאל- "וְקָרַב יַעֲקֹב וְיִגְלִיל יֵת אֲבָנָא בְּחֻדָּא מִן אֲדָרְעוּ" (ויקרב יעקב ויגלגל את האבן באחת מזרועותיו). ורש"י מוסיף עוד כמה מילים- "להודיעך שכוחו גדול".

זאת אומרת שהגם שיעקב אבינו ממש לא היה צעיר, הוא כבר היה בן שבעים ושבע. . . אך עדיין הוא חזק וחסון בכח פיזי, כוחו היה רב משל קבוצת הרועים! אז מדוע לא השתמש יעקב אבינו בכוחו הגדול כנגד אליפז שהרי "הבא להרגך השכם להרגו"? למה הוא לא הרג את אליפז?

ואם נאמר שהרי מהתיאור בדברי חז"ל עולה שאליפז לא היה מעוניין לקיים את דברי עשיו. עדיין יעקב היה יכול להציע לו לחזור לעשיו ולומר לו שהוא אכן חשב להרוג את יעקב, אלא שכנראה מישהו לא העריך נכון את גבורתו הפיזית של יעקב. . . זה פשוט משימה בלתי אפשרית. . .! במידת הצורך יעקב אבינו היה יכול לעשות לאליפז כמה "סימנים" שיוכיחו כי אכן נעשה נסיון להתגבר על יעקב, אך הנסיון כשל. . . מדוע למרות גבורתו הפיזית של יעקב, איננו מוצאים כי יעקב אבינו התנגד למעשיו של אליפז?

שאלה נוספת יש לשאול בענין זה, מדוע בכדי להחשיב את יעקב אבינו כמת השתמשו בפתרון של החרמת כל רכושו? הלא הגמרא במסכת נדרים (סד:) מביאה כמה אפשרויות כיצד ניתן להיחשב כמת- "תניא ארבעה חשובין כמת, עני, ומצורע, וסומא, ומי שאין לו בנים. עני דכתיב 'כי מתו כל האנשים', מצורע דכתיב (במדבר יב,יב) 'אל נא תהי כמת', וסומא דכתיב (איכה ג,ו) 'במחשכים הושיבני כמתי עולם', ומי שאין לו בנים דכתיב 'הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי'".

אם כל הארבעה הללו נמצאים תחת אותה הגדרה - "חשובים כמת", דהיינו הם כולם באותה הסירה. מדוע לא בחרו באפשרות לסמא את עיניו של יעקב בכדי להחשיבו כמת? מדוע לא להתפלל שיתמלא גופו בצרעת כפי שעשה נחום איש גמזו (עיין תענית כא.)? ובכלל, האמת היא כי אין צורך בכלל להחרים את רכושו, או לסמא את עיניו, או למלא את גופו בצרעת. שהרי יעקב אבינו באותה העת ממילא היה חשוב כמת, שהרי אחד מהרשימה הוא "מי שאין לו בנים", ובאותו הזמן למרות גילו המופלג לא היה ליעקב אבינו בנים, אז הוא ממילא נחשב כמת, מדוע היה צורך שאליפז יקח ממנו את כל רכושו ויותירו בעירום ובחוסר כל?

ממשיכה התורה הקדושה- "וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שְׁבַע שָׁנִים וַיְהִי בְּעֵינָיו כְּיָמִים אֶחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לָבָן הֵבֵה אֶת אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמִי וְאִבּוֹאָהָ אֵלַיָּה" (כט,כ-כא).

כותב על כך רש"י- "מלאו ימי- שאמרה לי אמי. ועוד מלאו ימי שהרי אני בן פ"ד שנה ואימתי אעמיד י"ב שבטים, וזהו שנאמר 'ואבואה אליה' והלא קל שבקלים אינו אומר כן, אלא להוליד תולדות אמר כך". דבריו

של רש"י טעונים ביאור והסבר, אם אכן כדברי רש"י "קל שבקלים אינו אומר כן", מה בכך שעליו להוליד תולדות ולהעמיד י"ב שבטים? היאך זה מתיר התבטאות שאינה ראויה? מה פשר הענין?

עוד יש להבין, מהיכן בכלל ידע יעקב אבינו מראש כי עליו להעמיד י"ב שבטים? אכן את התשובה לשאלה זו כולנו מכירים מדברי חז"ל במדרש בתחילת פרשתנו (בראשית רבה סח,יא) אודות מילות הפסוק- "וַיִּקַּח מֵאֲבִנֵי הַמָּקוֹם (בראשית כח,יא), רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נַחֲמִיָּה וְרַבִּינָן, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה אֲבָנִים נָטַל, כִּךְ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא מַעֲמִיד שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה שְׁבָטִים, אָמַר, אֲבָרְהָם לֹא הֶעֱמִידוֹ, יִצְחָק לֹא הֶעֱמִידוֹ, אֲנִי אִם מִתְאַחֲוֹת הֵן שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה אֲבָנִים זֶה לְזֶה יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה שְׁבָטִים, כִּיּוֹן שֶׁנִּתְאַחֲוֹ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה אֲבָנִים זֶה לְזֶה, יָדַע שֶׁהוּא מַעֲמִיד שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה שְׁבָטִים. רַבִּי נַחֲמִיָּה אָמַר נָטַל שְׁלֹשׁ אֲבָנִים, אָמַר, אֲבָרְהָם יָחַד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שָׁמוּ עָלָיו, יִצְחָק יָחַד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שָׁמוּ עָלָיו, וְאֲנִי אִם מִתְאַחֲוֹת הֵן שְׁלֹשׁ אֲבָנִים זֶה לְזֶה, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵיָּחַד שָׁמוּ עָלָיו, וְכִיּוֹן שֶׁנִּתְאַחֲוֹ, יָדַע שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵיָּחַד שָׁמוּ עָלָיו. רַבִּינָן אָמְרִי מַעֲוֵט אֲבָנִים שְׁנַיִם, אֲבָרְהָם יָצָא מִמֶּנּוּ פְּסֻלָּת, יִשְׁמַעְאֵל וְכָל בְּנֵי קִטּוּרָה. וְיִצְחָק יָצָא עֶשְׂו וְכָל אֱלוֹפִיּוֹ. וְאֲנִי אִם מִתְאַחֲוֹת שְׁתֵּי אֲבָנִים זֶה לְזֶה, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֲנִי יוֹצֵא הֵימָנִי פְּסֻלָּת".

במקום נוסף מלמדים אותנו חז"ל כי האמת ששנים עשר השבטים היו אמורים להיוולד הרבה יותר מוקדם בהיסטוריה. כך לשון חז"ל במדרש (בראשית רבה כד,ה)- "אמר רבי יעקב דכפר חנין, ראוי היה אדם הראשון שיעמדו ממנו י"ב שבטים, מאי טעמיה ז"ה ספר תולדות אדם. אמר הקדוש ברוך הוא, שני בנים נתתי לו ועמד אחד והרג את חברו והיאך אני נותן לו שנים עשר שבטים. ויאמר לאדם, לא לאדם אני נותן אלא לבניו, שנאמר זה ספר תולדות אדם, מנן ז"ה, ז' שבועה ה' חמשה, הרי י"ב".

נמצא כי אדם הראשון היה אמור להוליד ולהעמיד את שנים עשר השבטים, אולם מהטעם המופיע במדרש "שני בנים נתתי לו ועמד אחד והרג את חברו והיאך אני נותן לו שנים עשר שבטים", לא זכה לכך אדם הראשון. עדיין יש להבין מדוע הדבר נדחה דורות רבים כל כך? מדוע לא העמיד אברהם אבינו את י"ב השבטים? מדוע לא העמיד יצחק אבינו את י"ב השבטים? למה זה המתין עד יעקב אבינו?

מוסיף הספר "זרע ברוך" (לג"ר ברכיה ברוך שפירא זצ"ל תלמיד בעל ה"מגלה עמוקות", נלב"ע ה'תכ"ו בקושטא בדרכו לארץ ישראל), אם נחזור חזרה ונלמד אודות פקידתם של אברהם ויצחק נראה דבר פלא.

קודם ברית בין הבתרים נגלה הקב"ה לאברהם אבינו ואמר לו- "אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם במחזה לאמר אל תירא אברהם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד" (טו,א). מה פשר המילים "אל תירא אברהם"? פשוט שאין אומרים "אל תירא" אלא למי שמתירא וחושש, ממה חשש אברהם אבינו?

דורשים חז"ל במדרש (בראשית רבה לט,ח)- "לפי שהיה אבינו אברהם מתפחד ואומר, תאמר שיש בידי עון שהייתי עובד עבודה זרה כל השנים הללו". הלא יש דעה במדרש (בראשית רבה ל,ח)- "רבי חנינא ורבי יוחנן תרוניהון אמרין, בן ארבעים ושמונה שנה הכיר אברהם את בוראו", ועד אז כנראה אברהם אבינו חיפש מיהו המנהיג והבורא, וכדברי חז"ל (מובא ב"שבט מוסר" פרק נ"ב)- "עד שהיה אברהם בן עשרה ימים, התחיל ללכת בארץ, ויצא מהמערה וילך על שפת הנהר. וכשבא השמש ויצאו הכוכבים, אמר, 'אלו הם האלוקים!'. אחר כך כשעלה עמוד השחר, לא ראה הכוכבים, אמר, 'לא אעבוד את אלו, כי אינם אלוקים'. ואחר כך ראה השמש, אמר, 'זה קלי ואנוהו!'. וכשבא השמש אמר, 'אין זה אלוה!'. ראה הירח, אמר, 'זה קלי ואעבוד אותו!'. כשהחשיך אמר 'אין זה אלוה, יש להם מניע!'. מכך פחד אברהם אבינו "תאמר שיש בידי עון שהייתי עובד עבודה זרה כל השנים הללו".

שואל ה"זרע ברוך", אם כך לא ברור כלל המשך הפסוקים שם- "ויאמר אברהם א-דני י-ק-ק מה תתן לי ואנכי הולך ערירי וכן משק ביתי הוא דמשק אליעזר". מה הקשר בין המשפט הזה לבין החשש של אברהם אבינו?

באים חז"ל במדרש (בראשית רבה מד,ט) ושופכים אור על הענין- "אמר לפניו, רבונו של עולם אם עתיד אני להעמיד בנים ולהקעיסם, מוטב לי ואני הולך ערירי". דהיינו שאברהם אבינו אמר שאם אכן השנים בהם עבד עבודה זרה יעמדו בעוכריו ויצאו ממנו בנים שאינם מהוגנים, הרי שהוא מעדיף שלא יהיו לו ילדים כלל!

שוב אנחנו מוצאים דבר דומה בפקידתו של יצחק אבינו. קראנו בפרשה הקודמת- "ויצחק לה' לנחם אשתו כי עקרה הוא ויצחק לו ה' ותהר רבקה אשתו: ויתרצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך

לְדַרְשׁ אֶת ה' (כה, כא-כב). לאחר עשרים שנות עקרות, עשרים שנות ציפיה לחבוק ילד ולהפוך לאב ואם, סוף נפקדה רבקה. אך כאמור בפסוק היא חוותה צער בחודשי העיבור – "וַתֵּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי". מה פשר מילים אלו?

כותב רש"י – "וַתֵּאמֶר אִם כֵּן- גָּדוֹל צֶעַר הָעֵבוֹר: לָמָּה זֶה אֲנֹכִי- מֵתִּאוּהָ וּמִתְפַּלֶּלֶת עַל הָרִיוֹן". הדבר תמוה עד מאוד, הלא לצערנו שומעים על זוגות המצפים שנים רבות להיפקד. זוגות אלו מוכנים לעשות כל מה שניתן לחשוב עליו על מנת לזכות להיקרא "אבא ואמא"! הם יסעו למרכזים הרפואיים הרחוקים ביותר, יוציאו סכומי עתק, ויהיו מוכנים לכל בדיקת טיפול מפרך ככל שיהיה, העיקר שזה יצית את התקווה לזכות לחבוק תינוק בידיהם! זה עוד לפני שזכו בפועל להיפקד. .!! כאשר כבר נפקדו, אין ספק שאשה תהיה מוכנה להישמר ולהתייטר ככל שיידרש, הכל על מנת להיקרא לבסוף "אמא"!

והנה רבקה אמנו בגלל מעט צער כבר תמהה ואמרה "למה זה אנכי מתאוה ומתפללת על הריון". איך ניתן להסביר דבר כזה?

אלא ששוב עלינו ללמוד את דברי חז"ל במדרש (בראשית רבה (סג, ו) השופכים אור להבנת הענין – "וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ (בראשית כה, כב), רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, זֶה רַץ לְהַרְגֵּ אֶת זֶה וְזֶה רַץ לְהַרְגֵּ אֶת זֶה. רִישׁ לְקִישׁ אָמַר, זֶה מִתִּיר צוּנוֹיו שֶׁל זֶה וְזֶה מִתִּיר צוּנוֹיו שֶׁל זֶה. רַבִּי בְּרַכְיָה בִּשְׁם רַבִּי לִוִּי, שֶׁלֹּא תֵּאמַר מִשִּׁינְאָ מִמֶּעִי אִמּוֹ נִזְדוּג לּוֹ, אֲלֵא עַד שֶׁהָיָה בְּמַעֲיָ אִמּוֹ זִרְתָּה מִתּוֹחָה לְקַבְּלָהּ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (תהלים נח, ד) 'זְרוּ רָשָׁעִים מִרְחָם'. 'וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ', בִּשְׁעָה שֶׁהִיָּתָה עוֹמֶדֶת עַל בְּתִי כְּנִסְיוֹת וּבְתִי מְדַרְשׁוֹת יַעֲקֹב מִפְּרָכָס לְצֵאתָ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (ירמיה א, ה) 'בְּטָרָם אֶצְרֹךְ בְּבֶטֶן יְדַעְתִּיד', וּבִשְׁעָה שֶׁהִיָּתָה עוֹבֶרֶת עַל בְּתִי עֲבוּדָת כּוֹכָבִים עָשׂוּ רַץ וּמִפְּרָכָס לְצֵאתָ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב: 'זְרוּ רָשָׁעִים מִרְחָם'. וַתֵּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי, רַבִּי יִצְחָק אָמַר מִלְּמַד שֶׁהִיָּתָה אִמְנוּ רַבְּקָה מְחַזְרֶת עַל פְּתִיחֶיהָ שֶׁל נָשִׁים וְאוֹמֶרֶת לָהֶן הִגִּיעַ לָכֶם הַצֶּעַר הַזֶּה בְּיָמֵיכֶם, אִם כֵּן הוּא צֶעַר שֶׁל בָּנִים וְהִלּוּאִי לֹא עֲבָרְתִּי".

ממשיכים חז"ל ודורשים – "רַבִּי הוֹנָא אָמַר, אִם כֵּן אֲנִי עֹתִיד לְהַעֲמִיד שְׁנַיִם עָשָׂר שָׁבָטִים הִלּוּאִי לֹא עֲבָרְתִּי מִנֵּן זֶה. תְּנִי בִּשְׁם רַבִּי נַחֲמִיָּה רֵאשִׁיָּה הִיָּתָה רַבְּקָה שִׁיעֲמָדוּ מִמֶּנָּה שְׁנַיִם עָשָׂר שָׁבָטִים, הִדָּא הוּא דְכָתִיב (בראשית כה, כג) וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבֶטֶנְךָ, דָּא תִרְיִן, (בראשית כה, כג) וּשְׁנֵי לְאֻמִּים, הָא אֲרַבְעָה, (בראשית כה, כג) וְלֹאִם מְלֹאִם יֶאֱמָן, הָא שְׁתָּא, (בראשית כה, כג) וְרַב יַעֲבֹד צִעִיר, הָא תַּמְנִיָּא, (בראשית כה, כד) וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לְלֶדֶת, הָא עֲשָׂרָה, (בראשית כה, כה) וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי, הָא חַד עָשָׂר, (בראשית כה, כו) וְאַחֲרָי כֵּן יֵצֵא אַחִיו, הָא תִרְיִן עָשָׂר. וְאִית דְּמִיתִין לָהּ מִן הָדִין קָרָא, (בראשית כה, כב) וַתֵּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי, ז' שְׁבָעָה, ה' חֲמִשָּׁה, הָא תִרְיִן עָשָׂר, מִנֵּן זֶה".

נמצא כי כל הנושא הוא שוב העמדת י"ב שבטים, אך כאשר מתברר שקיים חשש שמדובר בבנים שאינם מהוגנים, הדבר גורם להעדיף שלא להעמיד בנים כלל ועיקר. הדבר חוזר על עצמו הן אצל אברהם אבינו והן אצל יצחק אבינו, ושוב אנו מוצאים זאת בתחילת פרשתנו בענין האבנים ששם יעקב אבינו מראשותיו וכאמור בדברי חז"ל במדרש. הדבר דורש הסבר, מה בדיוק משמעות הענין שאדם הראשון היה אמור להעמיד י"ב שבטים, ולבסוף יעקב אבינו הוא זה שהעמידם, ומה התרחש כל הדרך עד לאותה נקודה?

מביא ה"זרע ברח" את דברי הזוה"ק בפרשת בהר (ק"א ע"ב) הצולל לעומק הענין וחוזר לחטא אדם הראשון, וז"ל – "וּבְגִין דָּא, חוּבָא דְאָדָם עֲבָר, עַל (בראשית ב) וַיֵּצֵא ה' אֱלֹקִים, וְאוֹקְמוֹהָ, אִין 'צו' אֲלֵא עֲבוּדָה זָרָה, אֲעֲבָר עָלֶיהָ, אֲרַפִּיב לִיה בְּטַפַּת תִּרְח, דְּבִיה רִתַּח לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, דְּעֲבָר עַל צו מַעֲבוּדָה זָרָה. הִדָּר בְּתִיּוּבְתָא, וְתִבְר צוֹלְמִין דְּעֲבוּדָה זָרָה, וְכָל מְזוּנֵי דִילִיה. הוּא תִקֵּין בְּמָה דְחָב, וְתִבְר חוּבָא, וּבְנִינָא בִישָׁא דְבִנְהָ, וְאִמְלִיךְ לִיה לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתִּיהָ. עַל עֲלָמָא. בְּמֵאִי. בְּגִין דְּקִדִּישׁ שְׁמִיה יִתְבָּרַךְ בְּרַבִּים, וְעָאֵל בְּנוֹרָא לְאַתְוֹקְדָא גְרַמִּיהָ. לְקִיִּים בִּיה (דברים ז) פְּסִילִי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׁרָפוּן בָּאֵשׁ. וְלֹא עוֹד אֲלֵא דְלָאֲבוֹי תִּרְח אֲהֲדָר בְּתִיּוּבְתָא, וְאִעִיל לִיה וְלֵאמִיָּה, וְלָכֵל מֵאֲרִי דִּהְוָא דָּרָא בְּגִין עֲדָן. וְהָכִי אֲתִלְבֵּן בְּנוֹרָא כְּכִסְפָּא, דְּאִיָּה מוֹנִי"טָא דְמִלְכָּא, וְשִׁקֵּר לָהּ בְּעוֹפְרָתָא, אִעִיל לִיה בְּנוֹרָא, וְנִפְקָ הָעוֹפְרָתָא לְבָר, וְשִׁמְעָאֵל. וּבְגִין דָּא נִפְקָ, מִצְחָק בְּעֲבוּדָה זָרָה. וְאַשְׁתָּאֵר אָדָם מְלִיבָן, וְהָאִי אִיהוּ שִׁינוֹי הָשָׁם. דְּכַד אֲתַגְלָגֵל אָדָם, בְּעִי לְמַעֲבַד לִיה שְׁנוֹי הָשָׁם, שְׁנוֹי מְקוֹם, וְשְׁנוֹי מַעֲשָׂה. לְבָתֵּר אֲתָא יִצְחָק, וְאַתְתָּקֵף בִּיה, מְחוּבָא תַנְיִנָא, דְּאַתְמַר בִּיה עַל הָאָדָם, דְּדָא שְׁפִיכוּת דְּמִים, וְדָא גְרָם נְסִינָא דִּיצְחָק בְּסִינָא. וְאַתְבָּרַר בִּיה, כְּמָאן דְּבָרִיר אוֹכֵל מְגו פְּסוּלָתָא, וְנִפְקָ פְּסוּלָתָא לְבָר, עָשׂוּ שׁוּפָךְ דְּמִים. לְבָתֵּר אֲתָא יַעֲקֹב, וְאַרְפִּיב לִיה בְּלָבָן, וְאַתְעֲבִיד עֲבָד לְגַבִּיהָ, הִדָּא הוּא דְכָתִיב. (בראשית כט) אֶעֱבֹדךָ שְׁבַע שָׁנִים בְּרַחֵל. וּבִהְיָא סָבָה

דאחלף לה באחותא, עבד שבע שנים אחרנין. לאפקא תרין טפין דזרק אדם באתר נוכראה, ודא גלוי עריות, והאי איהו לאמר. ואפיק לון מן לבן הארמי, נחש".

(תרגום- ומשום זה החטא שאדם עבר על ויצו ה' אלקים, ופרשוהו אין צו אלא עבודה זרה, עבר עליו, הרפיב אותו בטפת תרח, שבו הרגיו את הקדוש ברוך הוא, שעבר על צו מעבודה זרה. חזר בתשובה, ושבר צלמי עבודה זרה וכל מזונו. הוא תקן במה שחטא, ושבר את החטא ואת הבגין הרע שבנה, והמליך את הקדוש ברוך הוא ושכינתו על העולם. במה? משום שקדש שמו יתברך ברבים ונכנס לאש לשורף את עצמו, לקים בו פסילי אלהיהם תשרפון באש. ולא עוד, אלא שאת אביו תרח החזיר בתשובה, והכניס אותו ואת אמו ואת כל פרנסי אותו דור לגן עדן, וכך התלבן באש כפסוף, שהיא מטבע המלך, וזיף אותה בעפרת, הכניס אותה לאש, ויצאה העפרת החוצה, ישמעאל. ולפיכך יצא מצחק בעבודה זרה. ונשאר אדם מלבן, וזהו שנוי השם. שכשמתגלגל אדם, צריך לעשות לו שנוי השם, שנוי מקום, ושנוי מעשה. אחר כך בא יצחק, והתחזק בו מהחטא השני שנאמר בו על האדם, שזה שפיכות דמים, וזה גרם את הנסיון של יצחק בסכין, והתברר בו, כמי שבורר אכל מתוך פסלת, ויצאה הפסלת החוצה, עשו שופך דמים. אחר כך בא יעקב והרפיב אותו בלבן, ונעשה עבד אליו, זהו שכתוב אעבדך שבע שנים ברחל. ובאותה סבה שהחליפה באחותה, עשה שבע שנים אחרות, להוציא שתי טפות שזרק אדם במקום נכרי, וזה גלוי עריות, וזהו לאמר. והוציאם מלבן הארמי, נחש).

בספה"ק "בני יששכר" (מאמרי חודש ניסן, מאמר ד') מובא תוספת ביאור- "וכבר ידעת מרבתינו ז"ל שבעוון אדם הראשון היה כלול עוון עבודה זרה ושפיכות דמים וגילוי עריות (אשר על ג' עבירות הללו מחוייבים כל בית ישראל למסור נפשם שלא יעבור). עבודה זרה, הנחש אמר דילטור על בוראו (בראשית רבה יט, ד), גילוי עריות בא הנחש על חוה (שם), שפיכות דמים, גרם מיתה לדורות (תנחומא מסעי פרק י"א) (והוא כפשוטו, ועוד יש פנימיות בדבר), על כן האבות שבאו לתקן חטאו, אברהם בא לתקן חטא עבודה זרה על כן השתדל בפרסום אלקותו ומסר את עצמו לכבשן האש לבל יעבוד עבודה זרה, יצחק בא לתקן שפיכות דמים ומסר את עצמו לשחיטה לכבוד השם יתברך, יעקב בא לתקן גילוי עריות על כן היה בן פ"ד שנה ולא ראה וכו' (בראשית רבה פח, ד)".

נמצא כי אכן בתוצאה מחטאו של אדם הראשון הוא לא זכה להעמיד י"ב שבטים, היה צורך לתקן ולזכך את העולם לפני שיכולים לקום י"ב שבטים. אברהם אבינו היה מופקד לתקן חטא עבודה זרה, ולכן הוא חשש דוקא מדבר זה, ומחששו העדיף שלא להעמיד י"ב שבטים כל זמן שזה לא תוקן. יצחק אבינו היה מופקד לתקן חטא שפיכות דמים, ומאחר וכדברי חז"ל "ויתרצצו הבנים בקרבה, רבי יוחנן אמר, זה רץ להרג את זה וזה רץ להרג את זה", הבינה רבקה שטרם תוקן החטא לגמרי – "ותאמר אם כן למה זה (גימטריא י"ב) אנוכי".

יעקב אבינו היה מופקד לתקן את החלק השלישי והאחרון – גילוי עריות. אומרת הגמרא במסכת שבת (קמו.)- "אמר רבי אבא בר כהנא, עד שלשה דורות לא פסקה זוהמא מאבותינו, אברהם הוליד את ישמעאל, יצחק הוליד את עשו, יעקב הוליד י"ב שבטים שלא היה בהן שום דופי". אומרת התורה הקדושה- "ויעקב איש תם". כותב התרגום אונקלוס – "ויעקב גבר שלם"! יעקב אבינו השלים את תיקון חטא אדם הראשון, בכך הוא מוגדר אדם שלם! לכן המתינו עד לתיקונו של יעקב אבינו בכדי להעמיד את כרם ישראל – י"ב שבטי י-ה.

לפי יסוד זה נוכל להבין עומק נוסף במה שבא אליפז ונטל מיעקב את כל בגדיו, מה שגרם ליעקב אבינו הצורך להיכנס למי הנהר וכפי שהובא לעיל. כותב הספר "ליקוטים מפרדס" (מהג"ר יצחק שרים זצ"ל, היה מגדולי רבני ארם-צובה, נלב"ע ה'תרל"ג. ערך "אבות", אות י"ט)- "האבות תקנו עוון אדם הראשון, אברהם תיקן עוון עבודה זרה ושבר את הצלמים והחזיר את הגרים מעבודה זרה לעבוד את ה', והשליכו אותו לכבשן האש והיה בו סקילה ושריפה כמשפט עובדי עבודה זרה דחייבין סקילה ופסילה אלוהיהן תשליכון באש. ויצחק תיקן שפיכות דמים ופשט צווארו וקיבל 'הרג' גימטריא 'יצחק' (208), ומידתו ב'גבורה' אותיות 'בו הרג', אותיות 'הגבור' שרמוז ביצחק. ויעקב תיקן גילוי עריות ושמונים וארבע שנה שלא ראה קרי, וירד לנהר והביא הקב"ה אדם אחד במקומו ונחנק הרי חנק, ונשלם עוון אדם הראשון בארבע מיתות בית דין. וזה רמז ויצא יעקב מבאר שבע' סופי תיבות 'ארבע' רמז לארבע מיתות, ואז 'וילך חרנה' חרון אף שהיה על אדם הראשון אזל".

כותב השל"ה הקדוש (ויצא, תורה אור, אות ד') כי בזה נוכל להבין גם את שרשרת התמיהות בה פתחנו, וז"ל- "ובפרק הבא על יבמתו (יבמות סג.) אשכחיה רבי יוסי לאליהו, אמר ליה, כתיב אעשה לו עזר כנגדו, במה אשה

עזרתו לאדם. אמר ליה, אדם מביא חטים, חטים כוסס (בתמיה), פשתן, פשתן לובש (בתמיה), לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו, עד כאן. זהו שייך בעת ההיא, אבל לעתיד יהיה הכל מהמוכן, כמו שאמרו רז"ל (שבת ל:), עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מלת, נמצא לא יהיו שום מלאכות בבגד להביאו לכלל לבוש, כי תכף יהיה מוכן ללבוש, וכן הלחם לא יהיה צריך לכמה יגיעות וטרחות להביאו למאכל, רק תכף יהיה לאכול. זהו סוד לחם לאכול ובגד ללבוש". מה שביקש יעקב בתפילתו "וְנָתַן לִי לֶחֶם לְאָכֹל וּבִגְד לְלַבֵּשׁ", כי הוא דיבר על בחינת התיקון, מצב בו לא יהיה צורך לעשות שום פעולה וטרחה לתקן המאכל והבגד.

דבר מעניין עד מאוד כותב הג"ר יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו "יערות דבש" (ח"א דרוש י"א) – "תדע כי קודם חטא אדם הראשון, לא היה שום אוכל צריך אפייה ובישול, כדאמרינן 'לעתיד לבא תוציא ארץ גלוסקאות': והטעם, כי אין מגרש ארס של נחש כי אם האש, כי ארס נחש שרשו יסוד העפר, ונחש עפר לחמו, והאש תכלית רחוקה מעפר, זה למטה מטה וזה למעלה מעלה, ולכך אש מגרשת ארסו של נחש וכו', ולהיות כי לאו בכל מקומות ואוכלים הארס בשוה, ולכך במקצת הם סם המות כי הארס קשה בהם, ומקצתו רק באופן הזה שאין יוכשר לאכילה כלל, אם לא באפיה ובישול באש לגרש ארס, ומקצת אשר בו הארס מיעוט, ולכך ראוי לאוכלו חי, אבל על כל פנים יש בו שום קצת ארס". אולם לעתיד לבוא כבר לא יהיה צורך לבטל ארס הנחש, לכן לא יהיה צורך לבשל את המזון קודם.

ממשיך השל"ה הקדוש וכותב – "כי כבר כתבתי שקדושת יעקב עם זיווגיו שהוציאו י"ב שבטי י-ה, רומז על זיווג העתיד כנסת ישראל עם הקב"ה. ובזה מתורץ הלשונות שדברו, שלכאורה הוא מגונה חס ושלוש, יעקב אמר ואבואה אליה, והלא הקל שבקלים אינו אומר כן (ב"ר ע"ז). וכן לאה תבעה בפה אלי תבוא. כבר האריך הרמב"ן בספר אגרת הקודש, על ענין הידיעה והחיבור בתשמיש, כי קודם שחטא האדם ונתלבש בזוהמת היצר הרע, היה זה המעשה של התשמיש נחשב כמעשה כל המצוות, כמו שבידים עושה סוכה ונוטל לולב, וכן הרבה מצוות, וברגלים רץ לדבר מצוה, כי אבר זה של תשמיש מוכן לעשות בו מצות פריה ורביה. והחוש לא היה חרפה ולא היה לו שם ערוה, רק אבר קדוש כשאר איברים הפועלים קדושות. רק אחר שניסת מהנחש הקדמוני, אז וידעו כי ערומים הם וכי הוא חרפה. אבל לעתיד שיסיר השם יתברך מאתנו היצר הרע ונהיה כאדם קודם שחטא, אז מעשה של זה התשמיש יהיה ככל קיום המצוות, ואדרבא קדוש יאמר לו. והנה האבות ואמהות קדושים היו מקדושה העתידה, על כן דברו בגלוי ואבואה אליה, וכן אלי תבוא, וכן וישק יעקב לרחל".

כך כותב גם רבי צדוק הכהן מלובלין – "ורק יעקב אבינו ע"ה שהיה כאדם הראשון קודם הקלקול וכמו שכתב פירש"י מבראשית רבה והלא קל שבקלים אינו אומר כן אלא להוליד תולדות כו', והיינו שלא ידע כלל מהנאת הגוף שהוא עטיו של נחש רק לב להוציא בשר ולא לדבר אחר כמו שיהיה לעתיד, ועל כן לא עלה על דעתו שיש בושה בזה. וכמו באדם הראשון קודם הקלקול דכתיב 'ולא יתבוששו'".

נמצא מדויק להפליא בדברי רש"י – "שהרי אני בן פ"ד שנה ואימתי אעמיד י"ב שבטים, וזהו שנאמר 'ואבואה אליה' והלא קל שבקלים אינו אומר כן, אלא להוליד תולדות אמר כך". מאחר ויעקב הוא זה שנבחר להעמיד י"ב שבטים, ואם כך הרי שתוקן חטא אדם הראשון, ושוב אין חרפה ובושה בהתבטאות זו כדברי השל"ה.

כותב רבי צדוק הכהן מלובלין, כי זה גם ההסבר בכך שרק אצל יעקב אבינו מצאנו בדברי חז"ל הדגשה על כך ש"כְּשֶׁהֲצִדִּיק בְּעִיר הוּא זֵיוֹה הוּא הַדְּרָה, יָצָא מִשֵּׁם פְּנֵה זֵיוֹה פְּנֵה הַדְּרָה" – "אך הענין הוא מטעם שלא נזכר על האבות שהיו שופריה דאדם הראשון רק על יעקב, דאיתא בגמרא (בבא מציעא פד.) שהיה מעין שופריה דאדם הראשון ובזוהר הקדוש (ח"ב קיא סע"א ושמ"מ) דהוה שופריה ודיוקנא דאדם הראשון ממש. והיינו כאדם הראשון קודם הקלקול. ולמה לא נזכר כן על אברהם ויצחק שבודאי גם כן תקנו קלקול הנחש. דאיתא במדרש רבה (בראשית רבה פ' יד) הרי אני בורא את האדם תחילה שאם יקלקל יבא אברהם ויתקן תחתיו. וכן איתא בזוהר הקדוש (ח"א קכ"ח ע"א) דאמר אברהם לאדם הראשון אנא זמין קמי קב"ה בגינך דלא תכסוף לעלמין עיין שם. וכן יצחק אבינו ע"ה בודאי גם כן תיקן קלקול הנחש, רק מכל מקום לא נשלם התיקון שהרי יצא עוד פסולת מזרעם. ורק יעקב אבינו ע"ה שהיה כאדם הראשון קודם הקלקול".

כותב ה"מגלה עמוקות" בפרשתנו, כי זה מה שרמוז במילים "וַיִּקַּץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכִין יֵשׁ יְהוָה-הַ" בַּמָּקוֹם הַזֶּה". סופי תיבות – "הנשמה". כיון שאברהם אבינו תיקן הנפש של אדם הראשון, יצחק אבינו תיקן הרוח של אדם הראשון, ויעקב אבינו השלים התיקון ותיקן הנשמה של אדם הראשון.

מוסיף ה"מגלה עמוקות", כי זה גם מה שטמון במילים הפותחות את הפרשה – "וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע". שאלנו, הלא כלל לא ברור כי האבות היו גרים בבאר שבע, דוקא יש מקורות רבים שהתגוררו בחברון?

בכדי להבין נקודה זו עלינו ללמוד באיזה אילן חטא אדם הראשון, מהו האילן אותו נצטווה שלא לאכול מפירותיו? דעות רבות נמצאים בדברי חז"ל במדרשים השונים, אולם ברצוננו להתמקד באחת הדעות המובאת במדרש (בראשית רבה טו, ז) – "רבי יוסי אומר תאנים הן, דבר למד מענינו, משל לבן שרים שקלקל עם אחת מן השפחות, כיון ששמע השר טרדו והוציאו חוץ לפלסין, והיה מחזר על פתחיהן של שפחות ולא היו מקבלות אותו, אבל אותה שקלקלה עמו פתחה דלתיה וקבלתה. כך בשעה שאכל אדם הראשון מאותו האילן, טרדו הקדוש ברוך הוא והוציאו חוץ לגן עדן, והיה מחזר על כל אילנות ולא היו מקבלין אותו, ומה היו אומרים לו, אמר רבי ברכיה הא גנב דגנב דעתיה דבריה, הדא הוא דכתיב (תהלים לו, יב) 'אל תבואני רגל גאווה', רגל שנתגאה על בוראו, (תהלים לו, יב) 'ויד רשעים אל תנדני', לא תיסב ממני עלה. אבל תאנה שאכל מפרותיה, פתחה דלתיה וקבלתה, הדא הוא דכתיב (בראשית ג, ז) 'ויתפרו עלה תאנה', מה היתה אותה התאנה, רבי אבין אמר ברת שבע דאמטית שבעת ימי אבלא לעלמא".

כותב ה"מגלה עמוקות" – "ויצא יעקב מבאר שבע, לתקן אילן שאכל אדם הראשון שהיה 'בנות שוח' ו'בנות שבע'. מבאר ש'בע ו'לך ח'רנה ראשי תיבות שו"ח".

עד כאן היסוד הנפלא העולה מדברי רבותינו המקובלים הקדמונים. אולם שואל הספר "פיתוחי חותם" (למקובל רבי יעקב אבוחצירא זצ"ל. פרשת וישב) – "והנה כשנדקדק לא מצינו תיקון גילוי עריות ביעקב כמו תיקון אברהם ויצחק שעשו הדבר בפרהסיא, זה נתפס על עבודה זרה והושלך לאש, וזה פשט צווארו על גבי המזבח לכבוד ה' יתברך, אבל יעקב לא מצינו שבא לידו דבר ערוה ממש?". (עיי"ש שביאר עפ"י דברי הזוה"ק דיעקב ויוסף נחשבים כגוף אחד, ותיקון גילוי עריות דיעקב נעשה על ידי יוסף הצדיק באשת פוטיפר).

שמה נוכל לומר יסוד פשוט המבוסס על דברי רבותינו ז"ל, ובכך למצוא מזור לקושיית מהר"י אסאד והגר"י קמנצקי מדוע נטמן יעקב אבינו י"ד שנים בישיבת שם ועבר בעוד יצחק הטיל עליו השליחות ללכת לחרן.

כותב הרמב"ם בסוף הלכות איסורי ביאה (פרק כ"ב הלכה כ"א), לאחר שהוא מזהיר כמה צריך להתרחק מכל דבר העלול להביא את האדם לידי איסור עריות, וכמה גדרות וסייגים יש לעשות – "גדולה מכל זאת אמרו יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחקמה שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החקמה. ובחקמה הוא אומר (משלי ה, יט) 'אילת אהבים ויעלת חן ודדיה ירוך בכל עת באהבתה תשגה תמיד'".

מספרת הגמרא במסכת עבודה זרה (יז.): – "רבי חנינא ורבי יונתן הוו קאזלי באורחא, מטו להנהו תרי שבילי, חד פצי אפיתחא דעבודת כוכבים, וחד פצי אפיתחא דבי זונות. אמר ליה חד לחבריה, ניזיל אפיתחא דעבודת כוכבים דנכיס יצריה. אמר ליה אידך, ניזיל אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא. כי מטו התם חזינהו לזונות איתכנעו מקמייהו. אמר ליה מנא לך הא? אמר ליה (משלי ב, יא) 'מזמה תשמר עליך תבונה תנצרכה'. אמרו ליה רבנן לרבא, מאי מזימה וכו'? הכי קאמר, מדבר זימה תשמור עליך תורה תנצרכה". (וכבר הארכנו בדברי גמרא זו במאמר "פרשת תולדות – איש תם יושב אהלים". עיי"ש).

נמצא כי בלימוד ועסק התורה יש סגולה נפלאה לשמירה מיוחדת בענין זה של חטאי עריות. ידוע מה שכותב ה"אגלי טל" בהקדמתו הנפלאה לספרו, כי לימוד התורה בעיון הוא תיקון לפגם הברית, דהתיקון נעשה במקום הפגם דהיינו במח. נמצא כי לימוד התורה הוא התיקון לפגם עריות.

כותב התנא במסכת אבות (פ"א מ"ב) – "שמעון הצדיק היה משגי' כנסת הגדולה. הוא היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". בדברי הזוה"ק (ריש פרשת ויצא קמו: ובזוהר חדש פרשת חוקת) למדנו את ההקבלה בין עמודי העולם לבין האבות הקדושים – "על שלושה דברים

העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. התורה דא יעקב, העבודה דא יצחק, גמילות חסדים דא אברהם".

נמצא כי יעקב אבינו – עמוד התורה, הוא אשר על ידי עסק התורה השלים ותיקן הפגם של עריות מחטא אדם הראשון. שמא זה מה שבאה התורה הקדושה לרמוז במילים – "וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם - יֵשֵׁב אֱהָלִים". יעקב היה "גִּבֹּר שָׁלִים" בהשלימו את חטא גילוי עריות מחטאו של אדם הראשון, בכך שהוא היה "יֵשֵׁב אֱהָלִים" – "ישיבת שם ועבר". יתכן שזו הסיבה שיעקב הבין שבדרכו להעמיד י"ב שבטים וכהכנה לכך, הרי שצריך להשלים את הפגם של גילוי עריות מחטא אדם הראשון, והמקום לעשות זאת זה בישיבת שם ועבר בלימוד ועיון בעסק התורה.

נסיים במשל נפלא להבנת דברי הרמב"ם "שְׁאִין מַחְשַׁבֶּת עֲרִיּוֹת מִתְגַּבֶּרֶת אֲלָא בְּלֵב פְּנוּי מִן הַחֲכָמָה", משל המובא בספר "באר החיים" (למשפיע הגה"ח רבי אלימלך בידרמן שליט"א) –

יהודי מברזיל למד בבחורות לפני כעשרים וחמש שנה בישיבת טשעבין שבירושלים עיה"ק, שם שאב מים חיים מבארו המתגברת של הגאון הגדול רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל ששימש כר"מ בישיבה, ומאותן שנים התקשר אליו בעבותות אהבה וחיבה. כאשר גדל בנו החליט לשלוח גם אותו ללימוד בישיבת טשעבין אצל רבי אברהם, וטרם היכנסו לישיבה ביקש מרבי אברהם שישוחח עמו קמעא ויכניס בו אהבת התורה ויראת שמים.

נענה לו רבי אברהם והסכים לדבר עם הבחור הצעיר, וכדי למשוך את לבו לדברי תורה פתח ואמר לו משל נפלא שיש בו לעורר את הלב ללימוד התורה, ושעל ידי כך זוכה לבטל מעליו כל מיני מכשולים, כמו ששנינו במסכת אבות (פ"ג מ"ה) "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ".

וכה סיפר לו, פעם הלך מלך גדול וחשוב לטייל בפרדסו המפואר יחד עם אוהבו ואיש אמונו, והיה עודו מטייל בחצר והנה צמא המלך למים. מיד מיהר מלווהו אל ארמון המלוכה והוציא משם כוס זכוכית יקרה מאד ונתנה על טס של עץ משולב ביהלומים יקרים, מזג בה משקה חשוב ביותר ובלב מלא שמחה הלך להביאו אל המלך בכדי להרוות צמאונו.

אולם כאשר חזר אל המלך כדי להגיש את הכוס, נתקל בדרך הילוכו באחת הגומות שהיו חרוצות סביב הפרדס ליופי והטס היוקרתי נפל מידיו אל תוך הבור.

כמובן שלא היה ניתן לשער את גודל צער, אך תיכף התעשת ומיהר להביא את כוס המים לפני המלך. אחר ששתה המלך מן הכוס, קרא לכל יועציו כדי לטכס עצה איך להוציא את הטס היקר מן הבור. הבעיה היתה שהגומה היתה צרה עד מאוד ולא היה ניתן בשום אופן להשתחל לשם.

הציע היועץ הראשון שירחיבו את הגומה, ועל ידי זה יוציאו את הטס. אך האחרים דחו הצעתו על אתר, שהרי אם יחפרו עם כלי משחית בתוך הבור קיים חשש סביר שיפגעו בטס וישברו אותו לרסיסים, או שכל דפנות הבור יפלו על הטס היקר שיאבד בין ההריסות, ולא די שלא יתקנו במעשיהם אלא אף יקלקלו. לפיכך הציע יועץ אחר לחפור בור חדש סמוך לבור הראשון שבו נפל הטס, ובעומק הבור יעשו חור קטן בזהירות גדולה אל עבר הבור הראשון, ובכך יוכלו להציל את הטס. אולם גם הצעה זו נדחתה, מפני שלאחר בדיקה מצאו שמלאכת עבודה זו תעלה הון עתק, אולי אף יותר משווי של הטס. . . כמובן שעדיין קיים החשש שבפתרון כזה עלולים לפגוע בטס ולשוברו.

עד שבא חכם אחד ובפקחותו הציע להם עצה טובה ופשוטה עד מאוד, שימלאו מים בבור וממילא יעלה הטס ויצוף על פני המים, שהרי הטס של עץ היה שטבעו לצוף על גבי המים, וכך עשו ולשמחת לבו של המלך הושבה והוחזרה האבידה לבעליה.

אמר רבי אברהם גניחובסקי לבחור הצעיר במתיקות המיוחדת שאפיינה את דמותו הענקית, "דע לך כי בחיים פעמים רבות מחפשים כיצד להתמודד עם משברי החיים, או עם מחשבות זרות העולות במוחו של בחור צעיר. יש לך כל מיני פתרונות סבוכים ומסובכים, שהרבה פעמים מרוב עיסוק בפתרונות לא שמים לב כי הבעיה הולכת ומחריפה. לכן אני אומר לך בחור צעיר, הפתרון הטוב ביותר לרוב הבעיות הוא, למלא את הבור במים עד למעלה!! 'אין מים אלא תורה!' אם הכל מלא במי התורה, הרי שאין לכל יתר הבעיות וההרהורים היכן להיכנס!". "שְׁאִין מַחְשַׁבֶּת עֲרִיּוֹת מִתְגַּבֶּרֶת אֲלָא בְּלֵב פְּנוּי מִן הַחֲכָמָה"!

שנזכה לדבוק בעמודו של יעקב אבינו – עמוד התורה, ובכך לזכך ולטהר את לבנו לעבודת ה' יתברך, ועל ידי זה יושפע שפע רב בכל העולמות, אמן כן יהי רצון.